

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13372474>

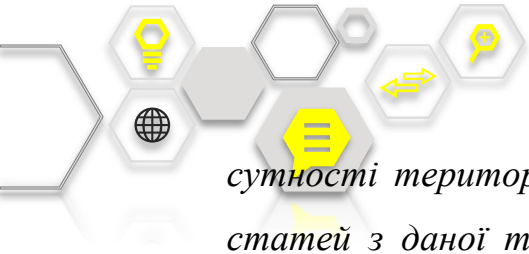
Територіальна громада: наукові підходи до визначення сутності та перспективи розвитку

Клевцєвич Наталія Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
відділу розвитку підприємництва ДУ «Інститут ринку і економіко -
екологічних досліджень НАН України» 65044 Французький бульвар, 29 м.
Одеса, Україна ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2010-4814>

Прийнято: 18.08.2024 | Опубліковано: 29.08.2024

Анотація.** Актуальність теми* полягає в ключовій ролі територіальної громади у процесах децентралізації та регіонального розвитку. Розглянуті наукові підходи до визначення сутності територіальної громади допомагають краще зрозуміти її структуру, функції та потенціал для забезпечення сталого розвитку. Встановлено, що дослідження перспектив розвитку територіальних громад є надзвичайно важливим для формування ефективної державної політики, що сприятиме зміцненню місцевого самоврядування, підвищенню економічної спроможності регіонів та поліпшенню якості життя населення. ***Метою статті є систематизація та аналіз наукових підходів до визначення сутності територіальної громади, з акцентом на теоретичні засади та практичні аспекти її функціонування, а також визначення невирішених частин загальної проблеми для подальших досліджень, спрямованих на розвиток цілісної моделі управління та розвитку територіальних громад. ***Методи дослідження*** включають теоретичний аналіз – для дослідження різних наукових концепцій та підходів до визначення

сутності територіальної громади, аналізу наукових праць, монографій та статей з даної тематики; метод порівняльного аналізу – для порівняння різних наукових підходів, моделей та концепцій, які стосуються визначення територіальної громади; історико-генетичний метод – для дослідження еволюції підходів до визначення територіальної громади в історичному контексті; системний підхід – для розгляду територіальної громади як системи, що складається з взаємопов'язаних елементів, і аналізу їх взаємодії; метод моделювання – за допомогою цього методу сформована теоретична модель, яка описує різні аспекти функціонування територіальних громад, їх структуру та розвиток. **Результати** дослідження продемонстрували, що територіальна громада функціонує як система, де ефективне управління залежить від взаємодії соціальних, економічних і політичних факторів. Це підтвердило доцільність застосування системного підходу до аналізу громади. **Висновки.** В результаті проведеного дослідження встановлено, що всі розглянуті підходи розкривають різні грані територіальної громади, показуючи, що її сутність не може бути визначена через один вимір. Кожен підхід вносить свій вклад у розуміння складних процесів, що відбуваються на локальному рівні, від соціальної взаємодії до економічного планування та забезпечення екологічної стійкості. Комбінування цих підходів дозволить створити більш цілісну картину функціонування територіальних громад та розробити комплексні стратегії управління, які враховують усі ці фактори.

Ключові слова: територіальна громада, економічний розвиток, науковий підхід, сутність, перспективи

Territorial community: scientific approaches to determining the essence and prospects of development

Nataliia Kliievtsievych

State Organization «Institute of Market and Economic & Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine» 65044 French Blvd., 29, Odesa, Ukraine ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2010-4814>

Annotation. *The topicality of the topic lies in the key role of the territorial community in the processes of decentralization and regional development. The considered scientific approaches to determining the essence of a territorial community help to better understand its structure, functions and potential for ensuring sustainable development. It has been established that the study of the development prospects of territorial communities is extremely important for the formation of effective state policy, which will contribute to strengthening local self-government, increasing the economic capacity of regions and improving the quality of life of the population. The purpose of the article is the systematization and analysis of scientific approaches to determining the essence of a territorial community, with an emphasis on the theoretical foundations and practical aspects of its functioning, as well as the identification of unresolved parts of the general problem for further research aimed at the development of a holistic model of management and development of territorial communities. Research methods include theoretical analysis - for the study of various scientific concepts and approaches to determining the essence of a territorial community, analysis of scientific works, monographs and articles on this topic; the method of comparative analysis - for comparing different scientific approaches, models and concepts related to the definition of a territorial community; the historical-genetic method - for researching the evolution of approaches to defining a territorial community in a historical context; systemic approach – for considering the territorial community as a system consisting of interconnected elements and analyzing their interaction; modeling method - with the help of this method, a theoretical model was formed that describes various aspects of the functioning of territorial communities, their structure and development. The results of the study demonstrated that the territorial community functions as a system where effective management depends on the interaction of*

social, economic and political factors. This confirmed the expediency of applying a systemic approach to community analysis. Conclusions. As a result of the conducted research, it was established that all the considered approaches reveal different facets of the territorial community, showing that its essence cannot be determined through one dimension. Each approach contributes to the understanding of complex processes occurring at the local level, from social interaction to economic planning and environmental sustainability. Combining these approaches will allow creating a more holistic picture of the functioning of territorial communities and developing comprehensive management strategies that take into account all these factors.

Keywords: *territorial community, economic development, scientific approach, essence, prospects*

Постановка проблеми. У багатьох країнах, включаючи Україну, відбувається активна децентралізація, що передбачає передачу значних повноважень місцевим громадам. Це підсилює роль територіальних громад в управлінні економічним розвитком, оскільки вони стають ключовими суб'єктами прийняття рішень на місцях. Територіальна громада є складним соціально-економічним і політичним явищем, яке потребує аналізу з різних перспектив. Теоретичне осмислення в межах різних наукових підходів дозволяє побачити громаду як систему, в якій соціальні, економічні, політичні та культурні процеси тісно переплітаються. Теоретичне осмислення територіальної громади допомагає формувати науково обґрунтовані стратегії розвитку, і оскільки територіальні громади відіграють важливу роль у децентралізації та формуванні місцевого самоврядування, наукове осмислення їх сутності важливе для формування політичних рішень. Різні наукові підходи надають можливість створювати більш адаптивні та ефективні політичні моделі та дозволяють розглядати громаду як ключового актора в глобальних процесах.

Таким чином, теоретичне осмислення територіальної громади в межах різних наукових підходів є важливим для глибшого розуміння цього явища та формування стратегії розвитку, яка відповідає сучасним викликам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень показує, що кожен з підходів до визначення сутності територіальної громади приносить унікальні інсайти, які можуть бути використані для створення комплексних стратегій управління і розвитку. Інтеграція результатів досліджень з різних підходів може сприяти більш глибокому розумінню та ефективному управлінню територіальними громадами. Територіальний підхід підкреслює важливість просторового планування та використання ресурсів для оптимізації розвитку територій. Останні дослідження [1-4] підтверджують, що ефективне територіальне планування може сприяти зниженню регіональних диспропорцій та покращенню доступу до інфраструктури. Соціальний і інтелектуально-комунікативний підходи показують, що ефективна комунікація та розвиток соціальних мереж критично важливі для інтеграції громади і забезпечення її активної участі в управлінні. Останні дослідження [5-7] підкреслюють, що соціальний капітал може бути важливим ресурсом для розвитку громад і покращення їхньої стійкості. Публічно-правовий підхід акцентує увагу на правовій основі функціонування територіальних громад. Останні дослідження [8-10] показують, що правові рамки і регуляції відіграють ключову роль у визначенні повноважень і відповідальності органів місцевого самоврядування, а також у забезпеченні правової стабільності та ефективності управління. Підхід, заснований на теорії інтересів і конфліктів, допомагає зрозуміти, як інтереси різних груп впливають на прийняття рішень і політику громади. Останні дослідження [11-12] підкреслюють важливість управління конфліктами і компромісами для забезпечення стабільності та ефективності місцевого управління. Підхід інституційного дизайну фокусується на проектуванні організаційних структур і процесів, які забезпечують ефективне управління громадами. Останні дослідження [13] підтверджують, що добре спроектовані інституційні

структури можуть значно покращити управлінські процеси і реалізацію місцевих політик. Екологічний підхід акцентує на необхідності інтеграції екологічних аспектів у процеси управління територіальними громадами. Останні дослідження [14-15] підтверджують, що забезпечення екологічної стійкості та адаптація до змін клімату є критично важливими для сталого розвитку громад.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча кожен підхід досліджує окремі аспекти громади, бракує цілісної інтеграції цих підходів для розробки універсальних моделей розвитку громад, що враховують всі компоненти. Важливим, з огляду на зазначене, є формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізмів управління громадами, зокрема в умовах децентралізації та зміни регіональної політики, що сприятиме формуванню теоретично обґрунтованих та практично орієнтованих підходів до сталого розвитку територіальних громад.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація та аналіз наукових підходів до визначення сутності територіальної громади, з акцентом на теоретичні засади та практичні аспекти її функціонування, а також визначення невирішених частин загальної проблеми для подальших досліджень, спрямованих на розвиток цілісної моделі управління та розвитку територіальних громад. Дана мета обумовлює вирішення наступних завдань:

- систематизувати наукові підходи до визначення сутності територіальної громади;
- розробити теоретичну базу для всебічного розуміння функцій та завдань територіальних громад;
- створити нову теоретичну базу, яка інтегрує наявні знання в даній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні поняття «територіальна громада» є відносно новим для економічної науки. Довгий час територіальні громади досліджувались у двох площинах: правовій, як суб'єкти місцевого самоврядування і в соціологічній – як соціальні суб'єкти, що формують інтереси територій різного рівня. У сучасній науці поняття

«територіальна громада» не має єдності у визначенні та підходах дослідження. Нормативно-правова регламентація її сутності на сьогодні є недостатньою та певною мірою колізійною, що слугувало напрацюванню науковцями значної кількості її дефінітивних визначень. Найбільш поширеним в економічній літературі є територіальний підхід, що пов'язаний з використанням такої характеристики, як постійне проживання осіб на території певного населеного пункту, і відповідним застосуванням термінів «населення», «жителі», «громадяни, які мешкають на території», «територіальний колектив» тощо. Територіальний підхід у створенні територіальних громад зосереджений на вивченні та використанні географічних, демографічних, історичних та культурних особливостей конкретної території для розробки ефективної моделі управління та розвитку громади. Цей підхід враховує унікальні характеристики території, її природні ресурси, географічне розташування, демографічний склад населення, культурні та історичні традиції, а також потреби та інтереси мешканців. Основні принципи територіального підходу у створенні територіальних громад включають [1]: врахування місцевих особливостей (підходить до розвитку громади із розумінням унікальних характеристик її території, що включає географічні, кліматичні, екологічні, демографічні та інші особливості); участь мешканців (залучення місцевих жителів до процесу прийняття рішень та планування розвитку громади, враховуючи їхні потреби, інтереси та пріоритети); стале використання природних ресурсів (забезпечення ефективного та сталого використання природних ресурсів території для забезпечення потреб мешканців та збереження природного середовища); забезпечення рівноправності і соціальної справедливості (врахування потреб та інтересів всіх соціальних груп у громаді та забезпечення рівних можливостей для їхнього розвитку та участі в управлінні); інтегрований розвиток (забезпечення комплексного та збалансованого розвитку території, що охоплює економічний, соціальний, екологічний та культурний аспекти). Цей підхід сприяє створенню громад, які

відповідають унікальним потребам та можливостям конкретної території, та сприяє розвитку стійких та впливових громадських структур.

На основі цього підходу сформульоване визначення територіальної громади у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2], де територіальна громада трактується як сукупність жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр. В рамках цієї ж концепції М. Корнієнко [3], вважає, що територіальна громада – це територіальний колектив як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, ототожнюючи його з населенням відповідної адміністративно-територіальної одиниці. В. Кампо [4], у цьому контексті розглядає територіальну громаду як початковий суб'єкт місцевого самоврядування, територіальний колектив в особі жителів села, селища або міста.

Інший підхід, соціальний або інтелектуально-комунікативний, до дослідження територіальної громади у соціологів, які досліджують її як соціальний організм. Згідно з ним територіальна громада розглядається як соціальна спільнота, яка заснована на спільності інтересів і потреб осіб, які складають її, системності зв'язків і відносин між ними. Соціальний або інтелектуально-комунікативний підхід у створенні територіальних громад покликаний акцентувати увагу на соціальних та комунікаційних аспектах формування громад, сприяючи підвищенню рівня співпраці, взаємодії та розвитку спільності. Основними складовими цього підходу є активна участь громадян, сприяння соціальній взаємодії та співробітництву, а також підтримка комунікаційних інструментів для взаємодії між різними групами. Основні принципи соціального або інтелектуально-комунікативного підходу у створенні територіальних громад включають [1]: активна участь громадян (забезпечення можливостей для активної участі громадян у процесі прийняття рішень та управління громадою, що сприяє посиленню їхнього впливу та залученню до спільних справ); розвиток соціальної взаємодії (створення умов

для сприяння взаємодії між різними соціальними групами та спільними ініціативами для досягнення загальних цілей та покращення якості життя); створення комунікаційних майданчиків (використання комунікаційних інструментів та майданчиків для сприяння обміну інформацією, ідеями та досвідом між різними учасниками громади); підтримка інтелектуального розвитку (сприяння розвитку інтелектуального потенціалу громади через освіту, культурні заходи, наукові дослідження та інші ініціативи); створення партнерств (формування партнерств між різними групами громадян, громадськими організаціями, державними установами та бізнесом для спільного вирішення соціальних проблем та розвитку громади). Цей підхід сприяє формуванню активних та згуртованих громад, які базуються на взаєморозумінні, співпраці та взаємодії між її членами.

Відомий представник, такого підходу до розгляду сутності територіальної громади Ю. Наврузов [5] вважає, що територіальна громада це певний соціальний організм, визначальною ознакою якого є узгодженість, гармонійність суспільних і індивідуальних потреб та інтересів. О. Батанов [6] вкладає в це поняття наступний зміст – територіальна громада це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на певній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані індивідуальними територіальними зв'язками системного характеру. М. Баймуратов [7] розглядає територіальну громаду як сукупність фізичних осіб, що постійно мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально-особистими зв'язками системного характеру.

Публічно-правове визначення територіальної громади, полягає у визначенні місця і ролі територіальної громади у системі місцевого

самоврядування й організації публічної влади. Територіальна громада має право на здійснення місцевого самоврядування, тобто територіальну громаду можна розглядати як суб'єкт місцевого самоврядування. Вона є не просто інтеграційним об'єднанням, а дієздатним суб'єктом, що є політично, економічно та соціально активним, має необхідне фінансово-економічне забезпечення та відповідає за розвиток своєї території. Публічно-правовий підхід до визначення територіальної громади базується на законодавчих актах та правових нормах, які встановлюють територіальні межі, статус та компетенції громади. Цей підхід орієнтований на визначення громадсько-правового статусу та правових рамок, що регулюють функціонування територіальної громади. Основні аспекти публічно-правового підходу включають [1]: законодавче визначення територіальних меж (Урядові та законодавчі органи визначають межі територіальних громад шляхом прийняття відповідних законів, указів, постанов тощо); статус та компетенції громади (законодавство встановлює статус територіальної громади (наприклад, сільська, селищна, міська) та надає їй відповідні компетенції та повноваження у різних сферах діяльності, таких як місцеве самоврядування, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист тощо); процедури формування та управління громадою (публічно-правовий підхід включає в себе встановлення правил та процедур для формування органів громадського самоврядування та управління громадою, таких як вибори, процедури звернень громадян до владних органів, проведення громадських слухань тощо); фінансування та бюджетування (законодавство визначає порядок фінансування територіальних громад, встановлює механізми формування та використання місцевих бюджетів, а також регулює питання фінансової відповідальності органів громадського самоврядування); забезпечення прав та інтересів громадян (публічно-правовий підхід має на меті забезпечення прав та інтересів громадян на території громади через встановлення механізмів захисту прав людини, забезпечення доступу до публічної інформації, а також гарантування права на участь у прийнятті рішень). Цей підхід є важливим для забезпечення

легітимності та стабільності територіальних громад через встановлення чітких правових рамок та процедур управління.

Так, керуючись таким світосприняттям М. Орзіх [8] вважає, що територіальна громада – первинний суб’єкт місцевого самоврядування, єдиний на території соціальний субстрат, який має власні інтереси, до складу якого входять громадяни України, іноземці, особи без громадянства, що постійно мешкають або працюють на даній території, або володіють на території нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори. На думку О. Гейда [9] територіальна громада є поліструктурним об’єднанням. Визначальною ознакою, за якою законодавець поділяє територіальні громади на види, є адміністративно-територіальний устрій нашої держави згідно з положеннями Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Існує три їх види: територіальна громада села або добровільного об’єднання в сільську громаду жителів кількох сіл; територіальну громаду селища; територіальну громаду міста. Публічно-правове визначення територіальної громади зазначено і в Основному Законі нашої держави. Так, згідно з Конституцією України (ст. 140-143) [10] територіальна громада – це жителі одного чи декількох населених пунктів, які добровільно об’єднуються в одну територіальну громаду для вирішення питань місцевого значення, а саме: обирають сільського, селищного чи міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на засіданнях виконавчого комітету та ради, старост та депутатів ради, які представляють та захищають інтереси всієї громади; управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до

їхньої компетенції. Цивільний кодекс України включає норму, яка визначає, що територіальні громади є юридичними особами, мають свої рахунки, надходження..., можуть створювати комунальні підприємства, навчальні заклади, підприємницькі товариства, приймати участь в їх діяльності на загальних підставах.

Теорія інтересів і конфліктів - цей підхід розглядає формування громад на основі конфліктів інтересів між різними соціальними групами. Громада формується для захисту спільних інтересів та розв'язання конфліктів шляхом політичної діяльності та самоорганізації. За цим підходом, громади формуються та консолідуються як результат зусиль різних соціальних груп для захисту своїх спільних інтересів. Згідно з цією теорією, конфлікт не є завадою для формування громад, а навпаки, може бути каталізатором їхнього становлення. Конфлікт інтересів може змусити соціальні групи об'єднатися для захисту своїх потреб. Конфлікт інтересів може стимулювати самоорганізацію громадян та їх мобілізацію для досягнення спільних цілей [1]. Це може призводити до формування громадських організацій, об'єднань та інших форм колективної діяльності. Формування громад та вирішення конфліктів інтересів часто відбувається через політичний процес. Це може включати вибори, громадські обговорення, лобіювання та інші форми взаємодії між різними соціальними групами. Один з центральних принципів цього підходу - це прагнення до досягнення соціальної справедливості через врегулювання конфліктів інтересів та задоволення потреб різних соціальних груп. Таким чином, теорія інтересів і конфліктів надає інструменти для розуміння та аналізу процесу формування територіальних громад через призму соціальних конфліктів та взаємодії між різними соціальними групами. Представником такого світогляду на процес формування та функціонування територіальних об'єднань є Р. Рутнам [11], американський політолог, відомий своєю роботою у галузі соціальної капіталу та громадянського суспільства. Його дослідження дотично до соціальних мереж, взаємодії та спільної діяльності груп вплинули на розуміння процесів формування територіальних

колективів. Продовжувачем цих ідей є американська економістка Еліно́р Остро́м [12], лауреат Нобелівської премії з економіки за дослідження щодо економічного управління ресурсами загального користування, зосереджувала свою увагу на спільному управлінні ресурсами на місцевому рівні, що на її думку суттєво впливає на створення територіальних об'єднань. Ці дослідники внесли значний внесок у розуміння та аналіз процесів формування та розвитку територіальних колективів через призму конфліктів інтересів та взаємодії різних соціальних груп.

Теорія інституційного дизайну розглядає створення територіальних громад як процес проектування ефективних інституцій для забезпечення ефективного управління та вирішення проблем на місцевому рівні. Теорія інституційного дизайну в контексті створення та функціонування територіальних громад зосереджується на тому, як створені інституції та правові механізми можуть впливати на їх формування та функціонування. Ідея цього підходу полягає в тому, що правильно спроектовані інституції можуть забезпечити ефективне управління, захист прав та інтересів громадян, а також сприяти розвитку територіальних об'єднань. Основні принципи теорії інституційного дизайну включають [1]: чіткість та стабільність правових рамок (цей принцип підкреслює важливість наявності чітких і стабільних правових норм і механізмів управління, які регулюють функціонування та розвиток територіальних громад); демократія та участь громадян (теорія інституційного дизайну визнає важливість участі громадян у прийнятті рішень та управлінні на місцевому рівні); забезпечення демократичних механізмів управління та відкритості процесів прийняття рішень (вважається ключовим аспектом створення ефективних територіальних громад); децентралізація та локалізація управління (підхід інституційного дизайну підтримує ідею децентралізації управління, коли влада та відповідальність передаються на більш низький рівень, щоб краще відповідати потребам та інтересам місцевих громад); забезпечення прав та свобод громадян (теорія інституційного дизайну визнає важливість створення механізмів, які гарантують захист прав та свобод

громадян на місцевому рівні, включаючи право на участь у владних процесах та доступ до публічних послуг); ефективність та прозорість (інституційний дизайн спрямований на забезпечення ефективності та прозорості управління, шляхом розробки ефективних механізмів прийняття рішень, контролю за владою та моніторингу результатів діяльності органів влади). Ці принципи допомагають визначити оптимальні правові та організаційні рамки для створення територіальних громад, які забезпечують ефективне управління та розвиток громадянського суспільства.

Відомим представником цього підходу є Даг Норт [13] американський економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки. Він розвинув теорію інституціонального дизайну, досліджуючи взаємодію між інституціями, правилами гри та економічними результатами. Його робота має значення для розуміння та формування інституцій, які створюються для управління територіальними об'єднаннями. Елінор Остром [12] американська політична економістка, лауреатка Нобелівської премії з економіки, відома своїми дослідженнями щодо управління загальнодоступними ресурсами та соціально-економічними системами. Її роботи мають пряме відношення до вивчення та розвитку територіальних соціо- економічних систем.

Екологічний підхід визначає територіальні громади на основі природних меж і ресурсів, таких як вода, ґрунти, клімат тощо. Межі громад визначаються враховуючи екологічні особливості території та її природний баланс. Екологічний підхід у створенні територіальних громад визнає важливість природних факторів та збереження природних ресурсів у процесі формування та управління громадами. Цей підхід прагне забезпечити гармонічне співіснування людей із природою, забезпечуючи екологічну стійкість та збереження природного середовища для майбутніх поколінь. Основні принципи екологічного підходу у створенні територіальних громад включають [1]: збереження природних ресурсів (екологічний підхід підкреслює необхідність збереження природних ресурсів, таких як вода, ґрунти, ліси, біорізноманіття тощо, для забезпечення сталого розвитку громад

та забезпечення потреб майбутніх поколінь); співпраця з місцевою екосистемою (екологічний підхід сприяє розумінню та використанню місцевих екосистем та природних процесів для забезпечення життєдіяльності та розвитку громад); зелені технології та інфраструктура (цей підхід підтримує використання зелених технологій та інфраструктури для зменшення впливу людської діяльності на природу та забезпечення сталого способу життя); участь місцевих жителів (екологічний підхід акцентує на участі місцевих жителів у прийнятті рішень та управлінні природними ресурсами, що впливає на формування громадських органів та розвиток громадського активізму); екологічна освіта та інформування (цей підхід підтримує екологічну освіту та інформування місцевих жителів про важливість збереження природи та ефективного використання природних ресурсів).

Екологічний підхід у створенні територіальних громад покликаний забезпечити гармонію між соціальними, економічними та природними аспектами життя громад, сприяючи сталому розвитку та підвищенню якості життя їх мешканців. Відомими представниками екологічного підходу у створенні територіальних соціо- економічних систем є: Джейн Джейкобс [14] журналістка та активістка за урбаністичне середовище, відома своєю книгою «Смерть та життя великих американських міст», в якій вона обговорює важливість збереження природних і соціокультурних аспектів міського середовища. Білл МакКіббен [15] американський письменник, активіст та засновник міжнародної організації 350.org, яка займається боротьбою зі зміною клімату. Він виступає за збереження природних ресурсів та розвиток сталої енергетики на місцевому рівні. Ці особистості грають важливу роль у популяризації екологічного підходу та сприяють формуванню стійких та екологічно збалансованих територіальних громад.

Узагальнення розглянутих вище теоретичних підходів до сутності територіальних громад дозволяє нам ідентифікувати територіальну громаду як цілісне утворення, що характеризується єдністю соціальної спільноти,

суб'єкта місцевого самоврядування та базової ланки адміністративно-територіального устрою країни (рис. 1).

Адміністративно-територіальну приналежність: визначення адміністративного статусу території, що може включати сільські, селищні, міські райони, об'єднані територіальні громади або інші адміністративні одиниці.

Економічні характеристики: вивчення економічних аспектів території, таких як рівень доходів, зайнятість, галузева структура економіки, рівень розвитку підприємництва тощо.

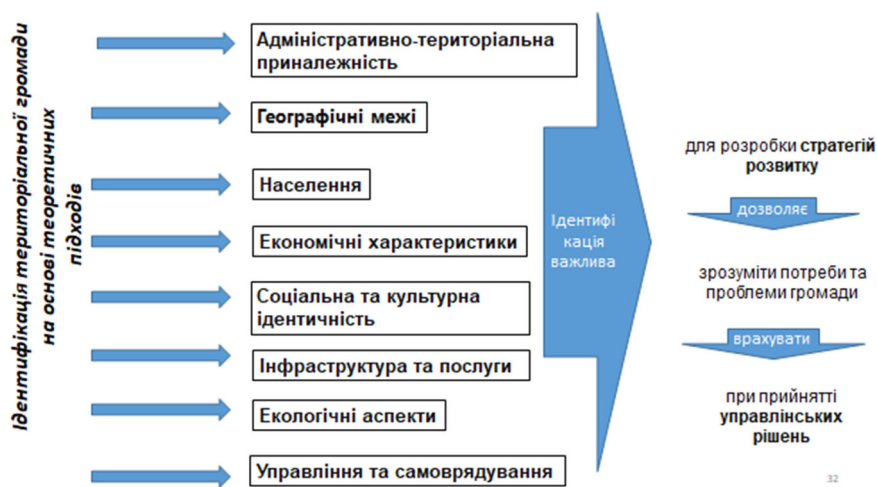

Рис. 1. Ідентифікація територіальної громади на основі теоретичних підходів
Джерело: складено автором

Географічні межі: визначення конкретних географічних меж, які обмежують територію громади. Це може включати земельні ділянки, річки, гірські хребти, дороги та інші природні або штучні об'єкти.

Населення: аналіз кількості та структури населення громади, включаючи вікову структуру, стать, етнічний склад, соціальний статус тощо.

Соціальну та культурну ідентичність: аналіз культурних та соціальних особливостей громади, її історії, традицій, цінностей, освітніх та культурних закладів.

Інфраструктуру та послуги: оцінка наявності та рівня розвитку інфраструктури та соціальних послуг, таких як школи, лікарні, дороги, водопостачання, відведення стічних вод тощо.

Екологічні аспекти: аналіз стану навколишнього середовища та його вплив на якість життя мешканців громади.

Управління та самоврядування: оцінка системи управління та механізмів місцевого самоврядування, роль та функції громадських організацій та місцевих владних структур.

Ідентифікація територіальної громади на основі цих підходів допомагає зрозуміти її склад, характеристики та потреби, що в свою чергу сприяє розробці ефективних стратегій управління розвитком громади. Комбінування різних підходів дозволяє отримати комплексне уявлення про територіальну громаду і врахувати всі важливі аспекти її функціонування.

Висновки. Усі розглянуті підходи розкривають різні грані територіальної громади, показуючи, що її сутність не може бути визначена через один вимір. Кожен підхід вносить свій вклад у розуміння складних процесів, що відбуваються на локальному рівні, від соціальної взаємодії до економічного планування та забезпечення екологічної стійкості. Комбінування цих підходів дозволить створити більш цілісну картину функціонування територіальних громад та розробити комплексні стратегії управління, які враховують усі ці фактори.

Список використаних джерел

1. Територіальна громада: знаннєвість, дієвість: монографія / Ю. О. Куц, В. М. Сінченко, В. В. Мамонова та ін.; за заг. ред. Ю. О. Куца. Харків: Віровець А. П.; Апостроф, 2011. 340 с
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 10.08.2024 р. 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

-
-
3. Корнієнко М. Пошук варіантів місцевого самоврядування ще продовжується. *Місьцеве та регіональне самоврядування України*. – 1994. Вип. 4 (9). С.17.
 4. Кампо В. Деякі проблеми становлення і розвитку місцевого самоврядування. *Місьцеве та регіональне самоврядування України*. – 1993. Вип.12 (45). С.70-71.
 5. Наврузов Ю. В. Системне визначення поняття категорії «грумада». *АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: зб. наук. пр. Університету академії державного управління*. Львів: ЛФ УАДУ; Кальварія, 2000. Вип. 4. С. 223-228.
 6. Батанов О. В. Територіальна грумада – первинний суб’єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. №2 (12). С.51-57.
 7. Баймуратов М.О., Кравець О.О. Роль юридичної служби органу місцевого самоврядування в формуванні та функціонуванні правового простору локальної демократії. Одеса: Фенікс, 2018. 328 с.
 8. Орзіх М. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. *Місьцеве та регіональне самоврядування України*. 1995. Вип. 1–2 (10–11). С. 67
 9. Гейда О. В. Види територіальних грумад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика. *Європейські перспективи*. 2012. №3. ч.3. С. 9–13.
 10. Конституція України : від 28.06.1996 р. : станом на 01 січ. 2020 р. Київ : Ін Юре, 2020. 144 с.
 11. Putman, Robert D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. URL: <https://books.google.kg/books?id=rd2ibodep7UC&printsec=copyright&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
 12. Elinor Ostrom. Prize lecture, december 8, 2009 by : Beyond Markets and states: Polycentric Governance of complex economic systems. Workshop in Political Theory and Policy Analysis, Indiana University, Bloomington, in

47408, and Center for the Study of Institutional Diversity, Arizona State University, Tempe, FZ, U.S.A. P. 408

13. North D. C. Structure and Change in Economic History / D. C. North. New York and London: W. W. Norton, 1981. p. 33
14. Мама урбаністки: історія Джейн Джейкобс. Misto Site. Аналітичний журнал про місто. URL: <https://mistosite.org.ua/articles/mama-urbanistyky-istoriia-dzhein-dzheikobs>
15. Маккіббен Б. Проведення екологічної політики. Vijesti. URL: <https://uk.vijesti.me/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%B0-a/666084/%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%8E%D1%87%D0%B8-%D0%B2-%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%83-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83>